

Mykola Pryshlyak

Ecological education as conceptual category of modern bioethics

In the article it is considered the problem of ecological crisis and ways to overcome it through awareness of responsibility for the natural environment and the implementation of "ecological education". It is emphasized on the lack of researches about abovementioned issues in the context of current approaches and the didactic potential of bioethics. It is interpreted the concept of "ecological education" due to the problem of preservation of the environment in the light of the ecological dimension of virtues opposing the seven major sins that are the basis for catechetical instructions of the Catholic Church.

Keywords: ecological crisis, ecological responsibility, ecological education, virtue, humility, generosity, purity, kindness, temperance, gentleness, diligence.

Надійшла до редакції 30.03.2015 р.

УДК 277.4-72(477)

© Володимир Чаплинський
(Київ)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ БАПТИСТСЬКИХ ЦЕРКОВ НА УКРАЇНІ

У даній роботі описані соціокультурні зміни, які відбуваються в сучасному світі і їх вплив на баптистський рух на Україні. Акцентується увага на тому, що унаслідок цих процесів змінюються традиції, життєві стилі і форми організації в служінні баптистських церков.

Ключові слова: традиції, глобалізація, секуляризація, ідентичність, модернізація, трансформація, соціальна концепція.

Актуальність. У сучасній Україні в процесі індустріалізації суспільства сталася урбанізація населення, що призвело до виникнення нових соціальних груп і зміни соціалізації індивіда. В умовах глобалізації сталася приватизація і суб'єктивізація релігійної ситуації. З'явилися нові релігійні інститути, принципи організації релігійних співтовариств. На суспільному рівні модернізаційні процеси в церкві знижують рівень інституалізації свідомості віруючих людей, сприяючи його перетворенню на індивідуальне, персоніфіковане.

Баптистська церква стає повноправним учасником суспільного дискурсу. Глобалізація сприяє формуванню «загальносвітової» ідентичності, а також локалізує універсальні релігійні ідеї та інкультурує їх у місцевий контекст. Розвиток науково-технічного прогресу викликав у людини втому від раціональності і привів до підвищеної уваги до пізнього протестантизму в т.ч. до баптизму, вплинув на його трансформацію і модернізацію у межах самої традиції. Велике значення набуває одна з найважливіших християнських ідей – ідея порятунку, збереження людини як біологічного виду. У таких умовах особливо **актуальними** стають загальнолюдські цінності.

Мета роботи: вивчити нові форми мирського впливу на українську баптистську церкву. Показати вплив на ситуацію в церкві процесів що відбуваються в соціально-економічній сфері, а також дію чинників міжнародного характеру.

У сучасній Україні відбуваються значні соціокультурні зміни: руйнуються колишні системи цінностей, формується єдиний світовий простір, утворюється нова культура зі своїми законами розвитку і функціонування. Це вимагає вивчення відповідних змін і в доктринах баптистської церкви, формах організації і методах її діяльності, що і постає основним **завданням** дослідження.

Ступінь розробки проблеми. Соціокультурний чинник є вирішальним для України через свою здатність зорієнтувати ціннісно-моральну базу подальшої суспільної модернізації.

Оскільки соціальна концепція об'єктивно виражає найбільш істотні процеси, які відбуваються в баптистській церкві, то її вивчення є необхідною складовою філософсько-релігієзнавчого дослідження. Академічний рівень вивчення релігійного феномену соціального християнського вчення і державно-церковних стосунків, історичні і соціокультурні тенденції в сучасному світі християнства, теоретичні і методологічні проблеми морально-етичного характеру, як регулятор духовних процесів у суспільстві знаходимо в працях А.Колодного, Л.Филипович, П.Яроцького, В.Губерського, В.Лубського, В.Єленського і ін.

Модернізаційні процеси в сучасному християнстві аналізуються в роботах вітчизняних вчених: Д.Кирихіна, М.Киришкіна, О.Недавньої, Н.Стоколос. Здійснюються дослідження соціальних концепцій пізніх протестантських церков такими авторами як Н.Дудар, М.Закович, В.Любашенко, В.Докаш, П.Павленко, Ю.Решетников, О.Спис, В.Титаренко, В.Франчук.

Постановка проблеми. В сучасному світі відбуваються значні соціокультурні зміни: руйнуються колишні системи цінностей, формується єдиний світовий інформаційний простір, утворюється нова культура зі своїми законами розвитку і функціонування. Проте традиційні релігії не втрачають свій вплив на людину і суспільство. Крім того, зростає інтерес до релігії взагалі. Сучасна людина стає усе більш релігійною. Нові інформаційні технології стають самостійними чинниками формування абсолютно нових стосунків між різними національними, політичними, соціально-економічними регіонами і суспільствами. Ці процеси прийнято розглядати як формування постіндустріального або постмодерністського суспільства, тобто формування нового соціокультурного стану [18]. У наслідок цих процесів змінюються традиції, вірування, ідеології, життєві стилі і форми, що складались десятиліттями. Утворюється нова соціокультурна і духовна реальність [2].

Глобалізація – це загальноцивілізований процес, який має величезний вплив на політичну, фінансово-економічну, культурну, релігійну, ідеологічну сфери людського буття. Релігія стає у цьому процесі повноправним учасником суспільного дискурсу.

Розвиток науки і техніки зумовив і прискорив процеси урбанізації, модернізації, раціоналізації суспільства призвів до зміни релігійної картини світу, прагматизації життєдіяльності особи, зміни соціальних функцій релігії. У таких умовах особливо актуальні загальнолюдські цінності. Криза європейської цивілізації, принципу євроцентризму є логічним продовженням кризи раціоналізму. Однією з відповідей на цю глобальну загрозу, як вважає український вчений В.Єленський, є спроба повернення до старих архетипів [20].

Баптистська церква – феномен досить консервативний. Традиції в ній відіграють досить важливе значення. І якщо церква залишається незмінною, то відбувається віддаленість церкви від того, чим живе людина, від її реальних інтересів. Тому, в церкві повинні здійснюватися відповідні зміни в доктринах, формах організації, методах діяльності тощо. Американський соціолог П.Бергер пов'язує причини модернізації церкви перш за все з індустріалізацією суспільства, яке втілило в життя процес урбанізації і привело до зростання рівня мобільності населення, створення нових соціальних груп, до зміни умов соціалізації індивіда [4].

Сучасна людина звільняється від гніту традицій, вимогою часу стає така її діяльність, яка ґрунтується на вільному виборі. Людина, яка знаходиться в церкві, заснований на традиції і авторитеті, може компенсувати недолік цього положення досвідом своєї внутрішньої свободи. Як підкреслює інший американський вчений Т.Лукман, при кризі «церковно-орієнтованої релігії» позацерковна релігійність може зберігатися і навіть зростати. У сучасному секуляризованому суспільстві людина створює свою власну «приватну релігію», модернізуючи традиційний підхід. На суспільному рівні модернізаційні процеси в церкві знижують рівень інституалізованої свідомості віруючих людей, сприяючи її перетворенню на індивідуальне, персоніфіковане. Сучасна індивідуалізована людина релігійна у більшості своїй, тому, що з релігією вона безпосередньо пов'язує уявлення про своє фізичне і духовне здоров'я, безпеку і успішність. Наслідком плюралізації і зростаючого числа можливостей для індивіда реалізувати свої духовні потреби в сучасних умовах є те, що все зростаюча кількість людей демонструватиме їх власну, приватну релігійну систему. Людське життя стає сегментованим в тій мірі, в якій сегментовано суспільство, і релігія, – є тільки одним з його сегментів. Один з наслідків

приватизації релігії полягає в зниженні рівня однорідності. На думку Л.Хелмана і Т.Петтерсона ці процеси розвиватимуться по мірі зростання рівня міжнародного спілкування. Сьогодні створені усі умови вільного індивідуального вибору. Баптистська церква стимулює і розробляє будь-які засоби для свого впливу на суспільство. У сучасному баптизмі створюються якісно нові конфігурації релігійного простору. Євангельські організації стають активними лідерами у сфері розподілу світоглядів. На зміну традиційній релігійності приходить приватизована релігійність. Релігійна практика в українському суспільстві стає значною мірою приватною справою.

Процес секуляризації є одним з чинників трансформації соціуму в цілому. Модернізація віровчення, поява, зростання нових релігійних організацій – невід'ємні і характерні риси сучасної епохи [5]. Ряд євангельських організацій є аналогом транснаціональних корпорацій, що володіють політичним, фінансовим і культурним капіталом. В українському суспільстві традиційні конфесії не можуть претендувати на абсолютне лідерство. Українці знайшли можливість відкрито, не піддаючись державному і суспільному тиску сповідати віру за власним бажанням. У XXI столітті світоглядні орієнтації середнього українця мають досить розмитий характер. Фактично він по цілому ряду формальних ознак не може бути віднесений ні до однієї конкретної конфесії. Релігійність перестала бути властивою лише окремої церкви. Приналежність до церковної общини стала лише особливим виглядом релігії. Та і в церковних общинах все більше з'являються нові форми релігійності. Бергер висуває ідею про те, що релігійний плюралізм веде до формування «релігійного ринку» [23].

Церква схильна до мирського впливу. Ситуація з плюралізмом породжує нову форму цього впливу. Баптистські церкви в результаті трансформації свого стану виходять за кордони інституційного простору. Роль традиційних баптистських організацій, церков зменшується і збільшується значення і активність нових форм, до цього не пов'язаних з релігійною діяльністю.

Одним із зовнішніх чинників, що впливають на ситуацію в баптистських церквах є громадська думка, а також характер і спрямованість публікацій про баптистський рух. Великий вплив на ситуацію в баптистських церквах також мають процеси, які відбуваються в соціально-економічній сфері, а також дія чинників міжнародного характеру. В результаті релігійна свобода в реальності виявилася не лише нездатною вирішити всі старі проблеми в баптистських церквах, але і принесла ряд нових. Не можна обійти увагою сучасний стан релігії і в масштабах світового розвитку людства. Це перш за все глобалізація релігії, яка виявляється у формуванні теології, прийнятної для всього людства. Релігійні ідеї секуляризації отримали розвиток в європейській і американській церквах [9]. Однією з особливостей розвитку світової спільноти є посилення впливу США на різні сторони життя світу. Цей вплив помітний і в житті сучасного соціуму. Феномен американізації можна розглядати в рамках різних сфер світобачення, таких як, релігієзнавство, культурологія, соціологія і т.ін. Американізація має форми, які виражаються в таких видах діяльності, як: місіонерська діяльність, матеріальна підтримка баптистського руху. У свою чергу американізація має свої специфічні риси: свобода релігії, визнання релігійного плюралізму. Діяльність американських місіонерів сприяє поширенню релігійної літератури, формуванню інтересу до Біблії і тому подібне; разом з цим в процесі євангелізації відбувається навчання англійській мові і роботі з інформаційною технікою. Так само в ході місіонерської роботи підтримується добродійна діяльність, допомога слабким і незаможним. Для західних країн головним механізмом формування постсекулярного суспільства є повернення релігії в суспільну сферу, або інакше – деприватизація. 200 років тому в США зародилася альтернативна парадигма [14]. Це означає підірвання монополії церкви, що поширювала свою владу на всі сфери суспільства. У США ніколи не було монополії державної церкви. В умовах жорсткого змагання потрібно було інвестувати витрати часу, гроші, талант, аби залучати все більше послідовників. Можливості вибору були безконечні, але вибір має на увазі як прийняття, так і відхилення. В результаті у США сформувався специфічний релігійний ландшафт. Більш того, державна влада в США завжди була відділена від релігії, а свобода релігійного вибору завжди була цінністю, що охоронялася. Протестантизм і в т.ч. баптизм підірвав європейську монополію, що позитивно вплинуло на американський ринок і сформувало конкурсне середовище [1]. США показали можливість для

рівної конкуренції різним релігійним групам, що завжди сприяло високому рівню релігійної активності. Зауважимо, що чим більш плюралістичним є релігійний ринок, тим більше релігійне співтовариство удосконалюватиме своє служіння. Там, де релігійне співтовариство монопольне, духовництво може ігнорувати потреби прихожан. Тому існує відмінність між інституційним рівнем і рівнем індивідуальних потреб. Релігійна енергія останнього стимулюється високим рівнем релігійного плюралізму. Згідно теорії маркетингу, якщо присутній вибір релігійних пропозицій, індивід схильний знайти прийнятну лише для себе пропозицію. Навпаки, в умовах релігійної монополії існує вірогідність незадоволення, яке постійно наростає. В даний час під впливом глобалізації і ринкових економічних процесів контакти між різними євангельськими групами не мають формальних кордонів. Тому жодне євангельське співтовариство не повинне мати привілейованого положення. У Європі в період благоденствування і процвітання сформувалася споживча культура, яка визначалася економічним інтересом і прагненням до матеріального благополуччя. У цих умовах все більше світським стає західний баптизм, в якому затвердився раціональний початок і ліберально-модерністські ідеї. При всій відмінності в більшості американських церков у вченні і богослужінні, суспільство і країна вважають, що вони дають опору для життя [24]. Церква – один із важливих серед багатьох засобів, за допомогою яких американці включені в життя своєї общини і суспільства в цілому. Церква – один з елементів структури приватного і прилюдного життя а Сполучених Штатах Америки. Для одних людей релігія – перш за все приватна справа, обмежена сім'єю і місцевою громадою. Для інших, це засіб вияву цікавості до національних і навіть світових проблем переважна більшість американців вважає, що релігія повинна відігравати важливу роль в суспільній сфері. Відмітимо, що американський варіант приватизації релігії прекрасно поєднується з релігійним плюралізмом. В умовах США релігійний плюралізм не породив чисто випадкового набору релігійних груп. Місцеві жителі чудово знають, хто до якої церкви належить. Кожна конгрегація підкреслює певну соціально-класову орієнтацію. Дослідники американської релігійності вказують на «обоження свободи і демократії», що перетворює протестантизм в «цивільну релігію» [12]. Тому правомірно говорити не стільки про американський протестантизм, скільки про цивільну релігію по-американськи, в якій конфесійні особливості втрачають свою гостроту. При цьому формується релігійна терпимість, політкоректність у взаєминах між релігіями. Боротьба віруючих за мир, проти війни і інших погроз існуванню людства – одна з причин толерантності. Впродовж американської історії релігія часто відігравала важливу роль в суспільних рухах. Ведучи мову про можливості релігійних рухів, слід пригадати один з найзначніших суспільних рухів останнім часом, що змінило характер американського суспільства. Очолований Мартіном Лютером Кінгом рух за цивільні права афроамериканців, спрямований на трансформацію соціальних і економічних інститутів з тим, аби створити справедливе національне співтовариство. Разом з тим слід зауважити, що в релігійному просторі існують і консервативні тенденції, однією з яких є фундаменталізм.

Фундаменталізм – це одна з форм реакції релігійних організацій на суспільні зміни. Існують фундаменталістські тенденції і в баптистських організаціях України. У Америці до неї близька по духу Південна конвенція баптистів.

У діяльності сучасної баптистської церкви значну долю складає саме те, що пов'язане з сім'єю, шлюбом, релігійним вихованням дітей і ін. Соціологічні дані підтверджують, що церковна діяльність більшою мірою звернена до жінок і дітей. Те, що ми називаємо сім'єю сьогодні, істотно відрізняється від того, що було сім'єю в древніх співтовариствах. Сім'я втратила багато в чому риси громадської (публічної) організації, якими була наділена у минулому, і стала більшою мірою справою приватного життя. Сьогодні в першу чергу багато залучають ті релігійні ритуали, які пов'язані з подіями родинного життя. Свою віру американець, до прикладу, ототожнює перш за все з тим, що відбувається в його сім'ї. У суспільній свідомості сталася переоцінка значущості і необхідності ритуального супроводу таких подій як народження дитини та смерть.

У сучасному суспільстві виникає розбіжність, якої раніше не існувало, коли сучасна сім'я більше не є тією соціальною одиницею, яка мала сакральне значення [3]. Щоправда, треба відмітити, що норми родинних стосунків встановлювані в баптистському братерстві, мають певний вплив на поведінку прибічників. Можна констатувати, що традиційні уявлення про божественне, небесне блаженство і пекло, покарання і спокутування втратили свою минулу дію на людей. В ході розвитку сучасного суспільства соціальний світ релігії скоротився. Релігія все більше перетворюється на особисте переконання. Вона починає шукати опору в етиці, в етичному суб'єктивізмі емоційного відношення до світу [22].

Сучасний стан свідомості віруючого в церкві можна охарактеризувати двозначно. З одного боку, як релігійну свідомість, характерними рисами якої є відвертість, гнучкість, індивідуальність, демократичність, і тому подібне, з іншої – є, щовизначається духовною ентропією, невизначеністю, фрагментарністю, популізмом.

Як відзначає соціолог С.А. Кравченко, «соціум став якісно іншим – складним. Настав «кінець визначеності», в наше життя прийшли тенденції самоорганізації, нелінійності і альтернативності розвитку». У сучасній науковій картині світу людина є чужою, стороннім і чужорідним в метафізичному сенсі. Зауважимо, що квантова фізика поставила питання про необхідність усвідомлення відносності гранично загального в науці абстрактного поняття елемент в описі станів фізичної реальності, оскільки відносність поняття «елементу» відразу спричиняє за собою відносність концепції раціоналізму. Тут ми приходимо до логічного висновку про існування світу як неподіленого цілого. Будь-яка фізична система є не безліч, а одне. Перетворення людини з потойбічного в центральний пункт буття можна досягти в результаті корінного перевороту в розумінні картини світу. Узагальнений принцип додатковості Бога затверджує додатковість між раціональною і ірраціональною сторонами дійсності і її пізнання. В світлі викладеного отримання людиною вертикальної складової в структурі духовності не представляється неможливим [10].

Підкреслимо, що аж до XIX ст. у всіх існуючих суспільствах релігія служила фундаментом формування світогляду. Сьогодні характерною рисою сучасного суспільства є те, що традиційні релігійні символи і цінності не можуть виконувати функцію об'єднуючої суспільства сили і що у вирішенні проблем визначальна роль належить науці і технології. Хоча наука не виключає релігію, вона в значній мірі позбавляє її значення як інструменту пояснення дійсності. Витоки цієї точки зору – в контівському позитивізмі з його законом трьох стадій історії, згідно якому третя стадія, означає торжество науки. За рахунок розвитку якої відбувається витіснення релігії. Тому в останній час освічені люди все частіше відкидають «церковність» і віддають перевагу позацерковним формам віри.

Оскільки світ може бути пояснений наукою, О'ді, наприклад, вважає, що відпадає потреба у зверненні до трансцендентного, Бога. Йдеться, звичайно, не про «науку» у вузькоспеціальному сенсі слова, а про інтелектуальний багаж секулярного суспільства, в його різноманітних видах світського знання, його духовному багажі, представленому у філософії, етиці, етичному сприйнятті, соціальній думці. Одна з альтернатив релігії в секулярному суспільстві – світський гуманізм. Секуляризація – складний і ще не досить вивчений процес. Тим часом секуляризація розвивається в специфічних формах в кожному конкретному суспільстві. Поняття секуляризації дає досить міцну основу для аналізу ролі релігії у сучасному світі. Характерно, що найбезпосереднішим чином на релігію впливають зміни в області моралі, науки, політичного життя, економіці. Питання про майбутнє релігії – один з аспектів питання про майбутнє людського суспільства. Представники позитивістського напрямку в соціології вважали, що наука дає світу знання, здатна забезпечити щастя всім людям, і що головною перешкодою на шляху використання наукового знання на благо людей є релігія. Але виявилось, що наука і релігія не схожі і не поєднані системи: якщо наукових відкриттів стає більше, то це зовсім не означає, що вплив релігії стає або повинен ставати меншим. Конт сумнівався в здатності науки замінити релігію. Суспільству необхідний ідеал, здатний спонукати до альтруїзму. Реакція на раціоналізм в масовій свідомості виражається в характерному для нашого часу зростанні попиту на ірраціоналізм. Всупереч прогнозам

секулярної теорії релігія збереглася. У ХХІ ст., і це не є знаковим, значна частина світу, включаючи Україну, вступила під знаком релігійного відродження [6]. Динаміку зростання баптистського руху населення України починаючи з 1989 року можна описати схематичним чином: швидке зростання – повільне зростання – стабілізація – повільне зростання. На Україні сформувалося ядро віруючих людей з відносно високими показниками релігійної поведінки і участі в релігійному житті. Це ядро оточує «периферія» – люди, в яких показники релігійної поведінки дещо є нижчим, проте вони, пов'язані з релігійними общинами (церковна або інституційна релігійність – авт.). Вони вірять в безсмертя душі і вважають релігію важливою частиною своєї душі. Для інших релігія не є основою світогляду. У цьому контексті в сучасному світі виникають рухи за «відродження» традиційних релігій, за «релігійне оновлення». Феномен «відродження релігійності» пов'язаний із зростаючою складністю життя, з пошуками стабільності в умовах виникнення проблем, що породжуються сучасним етапом суспільного розвитку, – це екологічна проблема, проблема, пов'язана з ломкою традиційних устроїв, втрата смисложиттєвих орієнтирів. З. Бауман, до прикладу, визначає нинішню епоху як «епоху ідентичності». У сучасному суспільстві очевидна розбіжність між релігійною приналежністю і іншими соціальними ролями. Як один з соціальних інститутів, частина суспільства, релігія змінюється разом із зміною соціальної системи. Перш за все релігія поєднується з суспільством сучасного типу, знаходиться в його системі лише як приватна сфера життя. Це означає кінець традиційних форм релігії, традиційних образів Бога. Сьогодні змінилося суспільство і немає повернення до минулих історичних форм суспільного життя. На зміну формам релігії, які вичерпали себе, приходять нові. Релігія переживає період переосмислення старих понять і підходів. Одні провідні соціологи релігії зв'язують її розвиток перш за все з втратою того позитивного, конструктивного, що релігія несла суспільству. Інші – вважають, що релігія навпаки переживає період якісних змін і знаходиться на підйомі. Ю.Ю. Синеліна відзначила наступні характерні риси релігійних змін в ХХ-ХХІ століттях: різноманітність релігій в умовах глобалізації, плюралізація релігійного життя, суб'єктивізація, поява нових релігійних інститутів. Принципи організації релігійних співтовариств піддалися трансформації. У людей з'являється можливість конструювати собі релігію з тих символічних систем, які представлені на «релігійному ринку», так звана «a la carte» або «клаптева релігія», або «бриколаш». Аналіз даних емпіричних досліджень дозволив доповнити цю парадоксальну картину релігійного життя тезою про те, що у «сучасному суспільстві можуть йти раціональні процеси – секуляризація і десекуляризація, причому вони можуть спостерігатися на всіх рівнях: мікро-, мезо- і макро, тобто індивідуальному, на рівні організації і на рівні соціальних інститутів. Релігія в цілому відроджується, а секуляризація має свої межі.

Тенденція пов'язувати проблеми секуляризації з проблемою існування релігії представлена в наступних основних теоріях: секуляризація як втрата «священного» (Лукман); витіснення релігії наукою, раціональним мисленням, світською етикою (О'ді); секуляризація як еволюція релігії і її видозміна (Бела) [16]. Оскільки релігія вимушена реагувати на виклики з боку соціуму, то в цьому контексті секуляризація може означати модернізацію, навіть трансформацію форм релігії. Можна погодитися з позицією, відносно якої секуляризація веде до зменшення її значення, яке лише по іншому виявляється. Для України початку 90-х років була характерна переконаність, що в суспільстві відбувається релігійне відродження. Це дає підставу деяким ученим стверджувати, що процес секуляризації має тенденцію скорочення свого впливу. Але фактом залишається те, що за останніх 30 років збільшення релігійної самоідентифікації, кількість релігійних організацій практично не змінилася. До причин спаду динаміки чисельного збільшення релігійних організацій можна віднести факт «насичення» складу цих організацій. О.Панков допускає, що релігійні організації вже «вибрали» своїх послідовників. О.Панков підтверджує, що діяльність протестантських місіонерів розрахована, перш за все, на середній клас, який практично відсутній в структурі сучасного українського суспільства [15].

Слід підкреслити, що «перетікання» віруючих з одної конфесії в іншу є значним моментом в характеристиці релігійної ситуації в сучасній Україні. Однією з причин такого «перетікання»

є очікування швидких позитивних результатів. Якщо цього не відбувається, то такий «претендент» продовжує свої пошуки в інших конфесіях. Найбільш достовірним поясненням зміни релігії є незадоволення людиною попередньою релігією.

Однією з тенденцій трансформації масової релігійності в сучасній Україні є формування імітативної релігійності, основу якої складає концепція «культурного інсценування» Л.Р. Іоніна [8]. Вирішальний етап «культурного інсценування» – засвоєння певного теоретичного ядра і створення відповідного морально-емоційного настрою. Як відзначає О.Панков, у віруючих, які обійшли традиційний спосіб релігійності, у них відсутня цілісна уява про культурну парадигму, у межах якої їм слід бути. Соціологи визначають нездатність більшості сучасного духовництва впливати на засвоєння віруючими теоретичного ядра унаслідок української низької теоретичної підготовки. Результатом є повільний процес зниження довіри до церкви до будь-яких форм традиційної релігійності.

Щоправда серед сучасної молоді спостерігається збільшення «заявленої» релігійності. У соціології релігії відносно молодіжної релігійності використовується термін «авангардна релігійність». Останнім часом також спостерігається активна позаконфесіоналізація молодіжної релігійності, ознаками якої є високий рівень толерантності. Релігійність новонавернених віруючих в цілому позбавлена негативу, нетерпимості відносно інших вірувань. Отже, на індивідуальному рівні обрання конфесії або церкви має персональний характер. Можна погодитися з думкою Л. Филипович, що не дивлячись на значне зростання релігійних общин, рівень релігійності на Україні в цілому виріс, а відношення населення до релігії не зазнало кардинальних змін, тобто в свідомості більшої частини сучасних українців релігія не займає центральне або домінуюче місце [19].

Релігія вимушена в тій або іншій мірі реагувати на постійні виклики з боку соціуму. У цьому контексті секуляризація може означати модернізацію, трансформацію форм організації церков, що не обов'язково призводить до зменшення їх функціональності в суспільстві. Сьогодні традиційні релігійні символи і цінності не можуть у повній мірі виконувати, як це було раніше, функцію інтеграції суспільства. Віра стає особистою справою віруючих [21].

Важливим засобом впливу релігії на процеси життєдіяльності суспільства, в тому числі на його модернізацію, є світогляд віруючих. З виникненням соціального служіння починається процес взаємодії релігійної свідомості і держави. Тут необхідно виділити загальні риси, які обумовлюють трансформацію свідомості віруючих у наш час, – це нова соціокультурна реальність. У наслідок цих процесів змінюються традиції, вірування, ідеології, життєві стилі і форми. Церква залишається і надалі повноправним учасником суспільного дискурсу. Унаслідок світової НТР, розвитку світового процесу формування єдиних інфраструктурних систем і мереж, світ змінюється, руйнуючи звичне і застаріле. Для задоволення своїх духовних потреб сучасний віруючий – прагматичний, раціональний, інтелектуалізований – трансформує свій світогляд, перетворює існуючі релігійні системи і створює свої власні. Людина з багатьох церковних традицій надає значення тій, яка для неї стає справою власного вибору і переконання. Видхід з церкви, яка заснована на традиції і авторитеті, може компенсуватися зверненням людини до свого релігійного досвіду. Проте можна переконатися в наступному: світогляд віруючих продовжує змінюватися, але релігійні цінності залишаються і орієнтують людину на вічне життя, смерть, сенс життя.

Трансформація є закономірним процесом з непередбачуваним результатом. На сучасному етапі трансформація українського суспільства відбувається в умовах одночасного кризового стану всіх сфер життєдіяльності. Саме соціо-культурний чинник є вирішальним для України через свою здатність зорієнтувати і створити ціннісно-моральну базу подальшої суспільної модернізації. Соціо-культурна сфера допомагає зрозуміти і прогресивно вирішити конфлікти і економічні проблеми. У даній ситуації акцент зроблений на молодь як потенційного носія прогресивної системи цінностей, на яку покладена надія цивільної активності. Соціо-культурна трансформація здатна на базі інтеграції «вічних цінностей» і нових орієнтирів створити єдину парадигму модернізованого розвитку України. Цей процес не безболісний і тому в українському суспільстві, яке трансформується, загострюються протиріччя між новими

можливостям і традиційними звичками. Одним з найбільш значимих інструментів формування конфесійної самосвідомості є соціальна доктрина церкви, яка відображає трансформації конфесійних уявлень про місце і роль християнина в світі згідно «викликам часу». Це обумовлює необхідність вивчення соціальних доктрин християнських церков [13]. Оскільки соціальна концепція об'єктивно виражає найбільш істотні процеси, які відбуваються в релігійному комплексі, то її вивчення є необхідною складовою філософсько-релігієзнавчого дослідження. На відміну від чисто богословських праць, соціальні концепції церков є однією з поширених позицій богословської думки, вони динамічно пристосовуються до рівня віруючих, їх соціальних потреб і вимог. Аналіз соціальних концепцій християнських церков в контексті християнського модернізму вважається необхідній складовій сучасних досліджень світоглядних трансформацій. Аналіз змін тематики і форм побудови конфесійних концепцій дозволяє фіксувати зміни в системі ціннісних уяв баптизму. Соціальна доктрина виконує функцію сполучної ланки між двома рівнями релігійної свідомості – буденним і теоретичним (богословським), є найбільш ефективним засобом дії на великі маси віруючих, одним з найавторитетніших джерел релігійної інформації. Соціальні доктрини є одними з основних каналів релігійної комунікації. Саме тому сьогодні потрібен аналіз основних тенденцій модернізації баптистських церков на Україні.

Висновки. Аналіз соціальної концепції баптизму інтегрує в собі дві соціально-філософські парадигми: модерністську і постмодерністську, які представляються в релігійній сфері двома генетично зв'язаними парадигмальними поняттями – «релігійним модернізмом» і «релігійним постмодернізмом». Релігійний модернізм загалом має на увазі взаємодію між релігією як духовно-соціальною підсистемою і суспільною системою, що модернізується. Він представлений двома протилежними позиціями, які можуть бути представлені баптистською конфесією відносно соціальної модернізації: постмодерністською («аджорнаменто», «обновленство») і контрмодерністською (традиціоналізм, фундаменталізм). Доведено, що загальною змістовною основою соціального вчення пізнього протестантизму є теологічно обґрунтоване на основі біблейської антропологічної концепції бачення соціальних проблем. Пострадянська Україна в 1990-і роки пережила «релігійний ренесанс», що привів до значного зростання релігійних організацій самих різних напрямів. Набагато серйознішою проблемою є духовна криза в українському суспільстві, викликана втратою колишніх моделей соціокультурної ідентичності.

Сам модерн не статичний, а динамічний і неоднорідний, тому будь-яка категорична думка про нього буде в тій або іншій мірі однобічного. При цьому типовим для постмодерну є не лише «радикальний плюралізм», важливий для пізнього модерну, скільки глобальне затвердження тих цінностей, що мають пріоритет. Парадигма постмодерну виявляється в новому відношенні до класів і рас, до статі і природи, до війни і світу, а також вироблення «матеріалістичних» цінностей, переконань, норм і стосунків. Так, для модерну характерні уніфікація символів і реалій «життєвого світу», рзчаклування світу, суб'єктивність. Навпаки, постмодерну властиві: багатозначність символів і реалій. На цьому етапі зрілого постмодерну основним соціальним суб'єктом культурної репрезентації постає вже не стільки група, скільки індивід. Модерн зазвичай характеризується як епоха створення гіперреальності, віртуалізації і розвитку інформаційних технологій, які як розширюють можливості сучасної людини, так і є засобами впливу на особу і суспільство. Будь-яка духовна зміна, що перетворює погляди людей на реальність, буде прагнути до зміни їх образу життя і тим самим виробить нову форму культури. Процеси трансформації релігії на сучасному світі не виключає очевидного факту впливу церкви на культуру і суспільство. Нова соціо-культурна реальність означає розвиток інформаційних технологій, світовий обмін інформацією різних рівнів, діалог і взаємопроникнення різних культур.

Література

1. Американская социологическая мысль. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 560 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество, опыт социального прогнозирования / Д.Белл. – М.: «Acadtmia» – 1999. – 783 с.
3. Белл Д. От священного к светскому / Д.Белл // Этическая мысль. – М., 1990. – С. 12.

4. Бергер П. Релігія, що відродилася і світова політика / П.Бергер. – Вашингтон, 1999. – С. 5.
5. Бибихин В. Новый ренессанс / В.Бибихин. – М.: Наука, 1998. – 496 с.
6. Грушева Т. Трансформація суспільно-політичних поглядів українських протестантів у ХХ столітті / Т.Грушева // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2003. – Вип. ХVІ. – С. 781-787.
7. Грушева Т. Реакція українських пізньопротестантських церков на модернізаційні процеси та суспільні трансформації ХХ ст. / Т.Грушева // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Львів, 2009. – Кн. 1. – С. 781-787.
8. Ионин Л.Г. Социология культуры / Л.Г.Ионин. – М.: Логос, 1996. – 200 с.
9. Ковальчук С.Н. Протестантский модернизм в США / С.Н.Ковальчук. – М., 1991. – 134 с.
10. Кравченко С.А. Нелинейная социокультурная динамика: играйзационный поход / С.А.Кравченко. – М.: МГИМО-Университет, 2006. – С. 8.
11. Кюнг Г. Начало всех вещей: Естествознание и религия / Г.Кюнг. – М.: ББИ, 2007. – 250 с.
12. Легайда В. Современная религиозность: феномен гражданской религии США / В.Легайда // ЖМП. – 1997. – № 11. – С. 60-71.
13. Ломака І. Специфіка і тенденції модернізаційних процесів у релігійній сфері / І.Ломака // Держава і право. – К., 2006. – Вип. 33. – С. 599-601.
14. Лукман Т. Интервью с профессором / Т. Лукман // Журнал социологии и социальной антропологии. – № 4. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.thearda.com
15. Панков А.А. Проблема воспроизводства религиозного знания в посттоталитарном обществе / А.А.Панков // Социология исследования. – М., 1995. – № 11. – С. 99-103.
16. Парсонс Т. О социальных системах / Т.Парсонс. – М.: Академический проект, 2002. – 832 с.
17. Синелина Ю.Ю. О критериях определения религиозности населения / Ю.Ю.Синелина // Социологические исследования. – М., 2001. – № 7. – С. 89-96.
18. Синелина Ю.Ю. Религия в современном мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.expert/2013/01/religia-v-sovremennom-mire
19. Филипович Л. Нетрадиційна релігійність: Проблема вибору / Л.Филипович // Сучасна релігійність: зміст, стан, тенденції: зб. м-лів. Всеукр. наук. конф., березень 2007. – Луцьк: [б.в.], 2007. – С. 3-7.
20. Єленський В. Релігійна свобода: українська реальність та світовий досвід // В.Єленський // Релігійна свобода і права людини: правничі аспекти: У 2 т. – Т. 2. – Львів: Свічадо, 2000. – С. 72.
21. Bella R.N. Madsen R., Sullivan W. M., Svindern Ann, Tipton Steven M/ Habits of the Heart. Individualism and commitment in American Live. Berhelly. – 1985. – p.225-250.
22. Berger P. The Sacred Canopy., Element of Sociological Theory of Religion – N.Y., 1967 – p. 285.
23. Berger P.L. Secularization and the problem of Plausibility // Sociological Perspective. – L., 1971. – p. 446-459.
24. Luckmann T. Invisible Religion – N.Y., 1976. – p. 285.

Vladimir Chaplinskiy

Major trends reform Baptist churches in Ukraine

This article describes the socio-kulturnye changes taking place in the modern world and their impact on the Baptist movement in the Ukraine. The main idea that because these are changing traditions, life styles and forms of the ministry of the Baptist churches.

Keywords: tradition, globalization, secularization, identity, modernization, transformation, social concept.

Надійшла до редакції 24.03.2015 р.